

Valuable for linguists, especially dialectologists, remains the work of O. I. Sorochan «Describing the dialect of Monasterskyi village of Podillia province», today the Monasterskyi village is in the Nemyriv district of Vinnytsia region.

Analysis of dialect structure fixation in different time slots allows highlighting of speech phenomena that have not undergone any changes, as well as those that have changed functionally.

Key words: *Podillian dialect, East-Podillian dialects, dialect features, dialect text, dynamics of dialects.*

Отримано: 27.02.2018 р.

УДК 811.161.2'28'373.7

Н. Д. Коваленко

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТАМИ СИТО І РЕШЕТО В ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ

Живе розмовне мовлення носіїв говірок зберігає багато назв із найдавніших часів. Пошук джерел витворення лексико-фразеологічних номінацій, втрата формальних варіантів фразем чи навпаки – їх активізація на певних територіях спричиняють стійкий інтерес до аналізу записів діалектних, фольклорних та етнографічних текстів, лексикографічних праць як скарбниці матеріальної та духовної культури нації. Саме фразеологія є образним виразником уявлень людини про світ, його будову та закони.

У говірковому мовленні, як і в літературному стандарті, фразеологізми завжди мають опорний компонент, який може по-різному продукувати рівень виразності, але чітко виявлятися у часовому та просторовому зіставленні з іншими говорами мови. У наукових працях останніх десятиріч спостережено, що з часом слова-символи набувають нових відтінків, особливо коли йдеться про їх функціонування у фразеологічних одиницях сучасного територіального мовлення, адже мовна семантика безпосередньо пов'язана з картиною світу інформанта.

Назви предметів хатнього вжитку, знарядь господарської праці у складі фразеологізмів територіального мовлення поки що не були предметом лінгвістичних досліджень, хоч на сьогодні маємо описи фразеологічних систем окремих територій (говорів південно-західного наріччя – В.І. Лавер, М.Т. Демський, Г.Ф. Ступінська, М.Я. Олійник, Н.Д. Коваленко, Н.В. Романюк; південно-східного наріччя – В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко, Т.Г. Грица, О.Л. Плетнева, І.В. Царьова; північного – Г.Л. Аркушин, Г.М. Добролюбова, З.С. Мацюк та ін.).

Мета статті – проаналізувати символічне наповнення фразем із компонентами *решето* і *сито*, систематизувати семантичні можливості таких одиниць, визначити території їх побутування, можливі слова-супровідники, системні явища. Матеріалом слугували власні польові записи на території Хмельницької та суміжних областей, дані словників фразеології говірок, збірки діалектних текстів із трьох наріч української мови.

Традиційно завданням словників окремих говірок чи говорів є фіксація діалектної лексики та фразеології, відсутніх в українській літературній мові, тому лексем *сито* і *решето* в лексикографічних працях не знаходимо. Звичайно, із поповненням емпіричної бази фразеології з інших територій ці дані можуть уточнюватися, а висновки конкретизуватися.

За «Етимологічним словником української мови», назва *решето* – вид сита з крупною сіткою, походить від праслов'янського *rešeto* [7, V, 70], а *сито* – від праслов'янського *sito* (прямим відповідником є лит. «густе сито») [7, V, 246].

В одинадцятитомному «Словнику української мови» подано таке тлумачення лексеми *решето* – 1. Господарська річ у вигляді дерев'яного обода з натягнутою з одного боку сіткою для просіювання чого-небудь (перев. зерна, борошна). 2. Пристрій у сільськогосподарських машинах та установках для просіювання і сортування зерна. 3. рідко. Народний музичний ударний інструмент, рід бубна; тамбурин [14, VIII, 524]. В іншій словниковій статті *сито* – це натягнена на обруч густа сітка, через яку просівають борошно та інші сипкі речовини або проціджують що-небудь; *техн.* Пристрій у вигляді металевого листа з дрібними дірочками або сітка для просіювання та сортування сипких речовин; *спец.* Прилад для визначення тонкості млива [14, IX, 208].

Отже, зафіксовано, що і *решето*, і *сито* призначені для просіювання борошна. За матеріалами ж сучасного діалектного мовлення, спостерігаємо чітке розрізнення цих господарських речей за семантикою: *решето* має більші отвори в сітці, використовують його для просіювання, промивання та провіювання чого-небудь, переважно зерна. Таким чином, з допомогою решета ретель-

но очищують зерно від різних домішок (сміття, полови, сіна тощо), через металеві сітки решет просівають пісок для будівельного розчину. У буковинських говірках *рафа* – решето з великими дірками [14, 451], у волинських – це *дармо*, у західноподільських – крізь *рафу* просівають пісок.

У словнику-довіднику В.В. Жайворонка «Знаки української етнокультури» *решето* – господарська річ; наголошено, що воно має дерев'яний обід з натягнутою з одного боку сіткою з великими дірками для просіювання переважно зерна [8, 497].

Отже, *решето* має великі, «рідкі» отвори, наприклад, у тексті інформанта Повар Ніни Тим-офіївни, 1932 р. н., із с. Бережанка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл. знаходимо: *йак|має корова тил'атко / молоко називайес'ї кул'астра / воно густе дуже молоко / його можна жарити / дуже кул'астра добра / дуже їжусне / смачне / но його добре / шоб' не дати приго'р'їти їжарити // його пере'їдила чистен'ко / бо ж ц'їдити / то шос' дуже р'їтке / то решето ше шос' таке'во шоби / бо воно густе дуже // а со'б'ї ї каст'рул'ку чу'чут' в'їдм'їнила соли / то таке кул'астру|добре / тако р'їж його і йїч / і дуже добре кул'астру.*

У сімейних обрядах суміжної з Поділлям Наддністрянщини до сьогодні використовують *решето* у звичаї відвідування та привітання породіллі: *ї такий ден' перше м'їсце ї сам'їм почесн'їм ку'т'ї хати / то має баба пови'туха // бат'ко ди'тини і све'кри чи те'с'т'ї гост'ат' соб'ї гост'ї борш'чем / пи'рогами' / каше'їу та йак'у чарку їлийут' / таї буд'те ласка / бе'р'їт' таї жи'в'їц'а / не' їн'їмайте'с'ї / не' їст'їдайте'с'ї // по гостин'ї ки'дають' новонародже'ну не'моїл'ат'ї зрош'ї ї решето / таї ше при ц'їм бе'рут теї при'с'їв'їють / ни'ни ни'ни зрош'ї ї ск'рини' / а дл'а кого / дл'а ди'тини' (с. Жизномір Бучацького р-ну Тернопільської обл., інформант: Касків Іван Йосипович, 1939 р. н.). Така традиція вмотивована розумінням того, що крізь решето просівається усе złe, а добре залишається, тому саме в *решето* (а не в *сито*, що підтверджено обрядовою фразеологією) кладуть речі, які приносять щастя, добробут або оберігають від złого [8, 497].*

М.В. Бігусяк, досліджуючи родинні обряди Бойківщини, Гуцульщини і Покуття, виявив, що найчастіше використовували *решета* у весільних обрядах: у решеті приносять барвінок, обсипають молодих зерном із решета та ін. [1, 157; 2, 339]. На території східнослов'янських говірок знають післявесільний звичай «носити молодій воду решетом як знак нецнотливості», що номінується фразеологізмом *точити воду* [16, 109].

Про можливість образного вживання лексеми *решето* зазначено у «Словнику української мови», знаходимо підтвердження цього і в текстах діалектного мовлення. Інформант Гура Леоніда Олексіївна, 1931 р. н., розповіла про таку пригоду у своєму житті: *памн'а'тайу одного разу / йак йа заснула таї сунула ногами те зер'но / сунула і заснула // н'їч / два'нац'ата година чи друга година їночи / машина робит / чу'їу шос' з мене т'егне / а воно ст'а'гнуло з мене с'ведра // помн'ало його ме'н'ї / порвало // велике ї Бога ш'част'а / шо йа ноги не' їсунула туди і руки / шо воно ме'н'ї не' побилло н'їчого // ну с'ведир то про'пай / йак їже с'а збудила / то зб'ратис'а додому / а с'ведра не'ма // йак йа с'а подивила по другий б'їк / там одно д'рант'е / решето зробило с' того с'ведра (с. Завалля Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.).*

Сито як господарський предмет використовують для просіювання борошна, а тому в текстах розповідях про приготування деяких страв із борошном, випікання хлібних виробів обов'язково згадують про *сито*.

На території Західного Поділля зафіксовано такий текст: *набирайу муку / насипайу ї миску // ну йак / про'їяти т'реба обоїйасково / муку про'їяла ї сит'ї / таї водичку // ну йа знайу / йак йак'а мука / йак'шо мука добра така (с. Іванків Борщівського р-ну Тернопільської обл.); на Волині розповідають: ц'а вип'їчка дуже проста і дуже смачна // ну дл'а того шоб зробити ц'у вип'їчку / то саме осноўне т'реба п'рави'лно при'готувати муку / вона пере'с'ївайес'а через сито два рази / розрихл'уйес'а дуже добре (с. Користова Волочиського р-ну Хмельницької обл.); бо таке / таке йак зара ї мли'н'ї змела / ну / не' де ка у було / а кам'їн'ом / кам'їн'ом / там же'ш ї нас кам'їн' / йа не' знайу / буї же кам'їн' / шо на кам'їн':ови мо'лоли кам'їн':ом / тиї на йак на'в'їт і де ка у зара тої хл'їб' не'кли / так шо про'їють на сито / таї рошчи'нити хл'їб / добрий хл'їб / йа на'в'їт зара л'убл'у такий хл'їб з разовой муки (с. Загоряни Новоушицького р-ну Хмельницької обл.).*

Сито було справжнім багатством, особливо в роки голоду та повоєнний час. У с. Маків Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл. інформант Юрчик Ольга Романівна, 1935 р. н., розповідає: *приїшла до'дому роска'зала мам'ї шо йа ко'лоск'ї додому не' при'несла / не' буде' шо терти на жорна / буї так'ї кам'їн'ї жорна з ручкої і ми терли / і мали сито / і до нас л'уди при'ходили / о / сушили гнилу картошку / і пе'ре'тирали руками / і кидали на жорна / і терла / і так'ї буї бл'їни / і ми так вижи'вали. Те, що цей предмет господарювання завжди цінували і берегли, підтверджує вираз *нове (знова) сито [завжди] на кілочку*, який у сучасних говірках Південної Волині вживається з двома значеннями: '1. Новина, втіха. 2. Удавано хороший, добрий' [9, 152],*

та суміжних з ними середньополіських – *нове ситечко на гвіздочку висі, нове ситечко на кілочку* ‘гарне враження від першого знайомства’ [17, 161].

У розповіді про завершальний етап весільного обрядового циклу – понеділок, коли молода перебуває перший день у невістках, інформант Грушкевич Галина Миколаївна, 1941 р. н., згадує: *колис' п'іс'л'а вис'іл'а не^вістка так / то вона повина перший раз зварити пироги / то їже све^круха дивич'а / як вона робит // а їже набере там муки ї м'іш'ку чи мис'ц'і тойі муки / колис' тойі муки багато не^в було // вона повина на сито прос'їяти дуже чистен'ко / зам'ісити / одне їайечко вибити / там т'і вареники зам'ісила / а свікруха нагл'адає / як не^вістка робит* (с. Лошківці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл.).

На позначення сита малого розміру в бойківських і наддністрянських говірках зафіксовано лексему *ситце^в*, а *п'ідситок* – це решето із сіткою, густішою від решета, але рідшою від сита [2, 338], у буковинських *ситинко* – густе сито невеликого розміру [13, 489]; *райтак* – найбільше решето [19, 223; 2, 338], а в буковинських – рідке сито [13, 449]. У західно- і центральноподільських говірках вдалося зафіксувати номінації *м'ілен'ке сито* та *ситко*: *їз'ати житноїї муки сампе^врет / прос'їяти ї нецки / по^всолити і тоди вариц'а така каша / брати туйу кашу / попарити ц'уйу житну муку // тоди бе^врец'а пос'л'ідна мука / прос'їяти їїї на сит'і м'ілен'к'ім / пос'л'ідну муку / і брати росчинати // кидати дрожд'ії / кидати к'іста / це їс'о м'ісити* (с. Карачківці Чемеровецького р-ну Хмельницької обл., інформант: Деренівська Надія Іванівна, 1947 р. н.); *не^в було тих мук н'і б'ілих / н'і разових // їа нав'іт' зара л'убл'у такий хл'іб з разовоїї муки // в'ін добрий / в'ін ситний // ну / шо не^в пит'лована не^в така б'іла / не^в така б'ілен'ка / а така як от тв'ї тато змеле^в нав'іт' тут на де ка у / тий їїден раз їе / шо то де ка у / ну бо там же^вш так'і сит'ка їе шо м'ілче^в змели / а другий раз зрупише^в / але^в то їс'їяти с' тойі муки хл'іб можна не^вк'ти* (с. Загоряни Новоушицького р-ну Хмельницької обл., інформант: Пантелей Ніна Андріївна, 1927 р. н.).

У смт Теофіполь Хмельницької обл. зафіксовано лексему *ситко* на позначення головного убору пасічника, який захищає його від укусів бджіл: *роспал'уйем ди^вмара саме^в ран'че^в / їд'агай^вмс'а так / ї рукавиц'і / хоч наш бат'ко зайжди буї в одн'її рубашиц'і / т'іко ї с'етку їд'івайс'а / н'іколи в'ін не^в браї н'і рукавиц' / н'і ди^вмара // його п'чоли / як ми казали / знали і не^в ку^всали // ну їа ш над'агаїу на себе^в халата такого сп'їц'ал'ного / ситко / рукавиц'і / шоп ме^вне не^в ку^всали п'чоли / бо їа їїх бойс'а до с'їх пор* (інформант: Романюк Людмила Іванівна, 1947 р. н.). Зауважимо, що таке ж значення лексеми подано і в записах з Лемківщини, крім того, засвідчено ще одне – цідилко, ситечко для проціджування молока [15, 291].

Загальновідомим та найбільш уживаним в усному мовленні є фразеологізм *носити воду решетом*, ірон. ‘робити що-небудь даремно, марно витрачати час’ [14, VIII, 524]. У середньополіських говірках побутують фразеологізми *носити воду в решеті*, *воду решетом носити* зі значеннями 1. ‘марна справа. 2. ледарювати’ [17, 33–34]; у гуцульських – *ї решет'і воду носити* [10, 131]; наддністрянських – *носити воду решетом* [2, 339]; лемківських – *в решеті во́ду носіти* [3, 112], *з решеті воду носити* ‘даремно, безрезультатно робити щось, марно витрачати час на що-небудь’ [12, 160], *в решеті во́ду носіти* ‘робити безглузду роботу’ [11, 121]; у центральнопівденних – *носити воду в решеті* [4, 130]. На території Західного Поділля, на відміну від вищезазначених, образним компонентом у таких виразах є лексема *сито*: *ситом воду носити* ‘виконувати даремну роботу’ (с. Кадиївці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.).

Отже, в основі символіки марності роботи, її безрезультативності є особливості будови господарського приладдя: і сито, і решето мають дірки, тому вода в них не затримується, наприклад, у бойківських говірках – *решетом воду мірити* [5, 181], у східноподільських – *решетом воду міряти* ‘займатися марною роботою’ [6, 141]; у говірках Житомирщини – *міряти воду решетом* ‘марна справа’ [17, 34]; *набрати повне решето води* ‘безрезультатна справа’ [17, 146]. Образний конкретизатор *пісок* підсилює значення фразеологізму *решетом пісок носити* ‘робити марну справу’ [17, 136].

Розвиток образності народних фразеологізмів спостерігаємо на прикладах східнослов'янських говірок: *ловити решетом зірки у воді*, жарт. ‘робити безглузду, нікому не потрібну роботу’ [16, 421]. Семантико-культурологічне наповнення фразеологізму, як свідчать матеріали словників, може набувати нових відтінків, накладатися на інші фразеосемантичні поля, наприклад: значення 1. ‘терпіти негаразди’. 2. ‘бути бідним’ можуть реалізовуватися у фразеологізмах *як на решеті вода* [12, 52], ‘погано жити’ – *мати шя як на решеті вода* [11, 136; 3, 112].

Відсутність чогось може теж уособлюватися через неможливість води затримуватися в решеті, наприклад: *як води у решеті* ‘зовсім нема’ (*с'т'іл'ко мати*) *їак води ї реше^вт'і* ‘мало заробити’ (с. Залуччя Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.). Такі вирази доповнюють ряд прикладів семантичної фразеомоделі ‘мало заробити’, в основі образності яких – найвищий рівень ознаки чи стану, що надає висловлюванню яскравого іронічного забарвлення, використовуючи

ефект подвоєння експресії: західноподільські *заробити на с'іл' до восе^длед'ц'а* (с. Вінківці Віньковецького р-ну, с. Зелене Волочиського р-ну, с. Майдан-Олександрівський Віньковецького р-ну, с. Рахнівка Дунаєвецького р-ну, с. Цикова Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.), *заробити на рукай до жи^дл'етки* (с. Кормильча Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.) та ін.

Особливості будови та використаних матеріалів у виготовленні цих предметів господарювання виявляються у фразеологізмах лемківського говору *як на решеті дірок* 'дуже багато (переважно про людей)' [11, 104; 3, 112], східнословобожанського – *світитися ситом* 'бути худим' [16, 453]; *загорати під решето (через решето)* 'ставати веснянкуватим' [16, 421].

Традиційно для виготовлення основи *сита* у давніші періоди використовували *лико*, а в пізніший час почали працювати із металевими або капроновими сітками, тому *із собачого хвоста сито* кажуть як про 'щось нікудишне' у діалектному мовленні Житомирщини [17, 161], а в говірках Наддністрянщини – *як з п'с'ичого фос'та сито* [2, 339].

Емоційно забарвлює контекст порівняння із порушенням смислових дистрибуцій між порівняльною частиною та супровідним словом у виразі на позначення 'брехні, неправди' – *п'равди, як в решеті в'оды*, що побутує на Лемківщині [3, 112]; у східнословобожанських говірках – *давати вітру в решеті* [16, 103], *воду в решеті дарувати* 'нічого не давати' [16, 108]; у середньонадніпрянських – *пообіщати принести на свайбу води в решеті* 'дати якусь пусту, несерйозну обіцянку' [18, 113].

Із ремаркою *застарілий* у Словнику української мови зафіксовано фразеологізм *попа в решеті возити* 'брехати під час сповіді' [14, VIII, 524], але й до сьогодні у середньонадніпрянських говірках вживають *пронести й попа в решеті* 'збрехати на сповіді' [18, 118]. Зауважимо, що в сучасних говірках зберігся цей вираз, втративши ознаки конкретизації: волинські – *возити попа в решеті* 'обдурювати' [9, 35], середньополіські – *возити попа в решеті* 'брехати' [17, 135].

Виявлено й експресивно-оцінні фразеологізми із досліджуваними компонентами, що можуть характеризувати людину як з позитивного боку, так і з негативного, наприклад: у літературній мові *пройти (перейти) крізь сито й решето* 'багато побачивши, зазнавши в житті, здобути великий досвід, набути спритності' [14, IX, 208]; у наддністрянських – *пройшов через сито і решето* кажуть про досвідчену людину [2, 339]; у середньонадніпрянських говірках *пройти крізь сито й решето* означає 'бути ретельно перевіреним, випробуваним' [18, 117], але про дуже спритну, хитру людину там кажуть: *проскаче і крізь решето, і крізь сито* [18, 118]. Обережну людину в говірках Середнього Полісся охарактеризують так: *в решеті танцювати і на дірку не наступити* [17, 146], а кмітливу – *хоч в решеті, а припливе* [17, 146]. Можливість щось бачити крізь дірки решета образно переосмислена у фразеологізмі *як у решето дивитись* зі значенням 'діяти передбачливо' у східнословобожанських говірках [16, 421].

Отже, назви предметів домашнього господарювання – невичерпне джерело виявів культурно-національного світогляду особливо у народних фразеологізмах – автентичних, природно вживаних і динамічних одиниць. Назви *сито* і *решето* мають дуже давнє праслов'янське походження, а тому не виявляють фонетичних діалектизмів ні на рівні тексту, ні у складі фразеологізмів, хоч у словниках зафіксовано територіальні назви різновидів цих предметів. Виявлено явища фразеологічної синонімії та антонімії, приклади енантіосемії, що є основою іронічних висловлень, пов'язаних переважно з характеристикою найвищого вияву ознаки чи стану.

Список використаних джерел

1. Бігусяк М. В. Етнолінгвістичний аспект лексики решетарів Рожнятівського району Івано-Франківської області / М. В. Бігусяк // Історико-культурна спадщина Рожнятівщини як складова частина Бойківщини: минуле та перспективи розвитку : зб. наук.-теорет. ст. / гол. ред. В. Андрейків. – Рожнятів, 2012. – С. 156–161.
2. Бігусяк М. В. Лексика сучасних решетарів села Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області / Михайло Бігусяк // Діалектологічні студії. 10: Традиції і новаторство / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2015. – С. 334–340.
3. Вархол Н. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Вархол Н., Івченко А. – Братіслава : Словацьке педагогічне вид-во. Відділ укр. літ-ри в Пряшеві, 1990. – 160 с.
4. Грица Т.Г. Фразеологія говорів Гуляйпільського району Запорізької обл. : дис. ... канд. філ. наук.: спец. 10.02.01 – українська мова. – Харків, 1996. – 181 с.
5. Демський М.Т. Деякі особливості бойківської фразеології / М.Т. Демський // Структура українських говорів. – Київ : Наук. думка, 1982. – С. 176–182.
6. Доленко М.Т. Фразеологічний словник Поділля / М.Т. Доленко // Питання фразеології східнослов'янських мов : тез. доп. – Київ, 1972. – С. 141–142.

7. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1982–2012.
8. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок. – Київ : Довіра, 2006. – 703 с.
9. Кірілкова Н.В. Словник волинської фразеології / Н.В. Кірілкова. – Острог-Рівне, 2013. – 192 с.
10. Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. – Львів, 2002. – 222 с.
11. Ступінська Г.Ф. Фразеологія лемківського говору української мови : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. – Тернопіль, 2000. – 198 с.
12. Ступінська Г.Ф. Фразеологічний словник лемківських говірок / Г.Ф. Ступінська, Я.В. Битківська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 464 с.
13. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 668 с.
14. Словник української мови : в 11 т. – К., 1970–1980. – Т. I–XI.
15. Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині / Турчин Євгенія. – Львів : Українська академія друкарства, 2001. – 384 с.
16. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу. – 6-е вид. / Віктор Ужченко, Дмитро Ужченко. – Луганськ, 2013. – 552.
17. Добролюба Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини / Галина Добролюба. – Житомир : Вид-во «Волинь», 2010. – 404 с.
18. Чабаненко В.А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини / Віктор Чабаненко. – Запоріжжя, 2001. – 201 с.
19. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 [Серія «Діалектологічна скриня»]. – 228 с.

Анотація. У статті проаналізовано особливості вживання у фразеологічних одиницях сучасного діалектного мовлення лексем **сито** і **решето**. Визначено, що в основі образності фразеологізмів на позначення марності та безрезультативності роботи, відсутності чогось є власне особливість будови цих господарських предметів; виявлено також і експресивно-оцінні одиниці, що можуть характеризувати характер і поведінку людини як з позитивного, так і з негативного боку. Семантичне наповнення таких фразеологізмів може набувати нових відтінків, накладатися на інші фразеосемантичні поля.

Ключові слова: фразеологізм, говір, семантика, решето, сито.

Summary. In scientific works of the last decades, it is observed that over time the word-symbols acquire new shades, especially when it comes to their functioning in the phraseological units of contemporary territorial language, since linguistic semantics is directly related to the informant's picture of the world. The names of household items, tools of housekeeping work as part of the phraseological units of territorial language have not been the subject of linguistic research yet, although today we have descriptions of phraseological systems of certain of Ukrainian language areas.

In the basis of phraseology symbolism, for the designation of futility and ineffectiveness of work the components of SYTO or RESHETO (sieve) are used, in fact, the specific features of these household items structure: both SYTO or RESHETO (sieve) have holes, so water cannot be held in them. Lack of something can also be personified because of the impossibility of holding water in the sieve.

The semantic and cultural content of phraseological unit may acquire new shades, to be superimposed on other phraseological semantic fields, for example: 'to endure troubles', 'to be poor', and others. Expressive-evaluative phraseological units with the researched components that can characterize the character and behavior of a person both from a positive and a negative point were also revealed.

The names of household objects are an inexhaustible source of displaying the cultural and national outlook, especially in popular phraseological units – authentic and dynamic ones. The phenomena of phraseological synonymy and antonymy, examples of enantiosemy, which are the basis of ironic expressions, mainly related with the characteristic of the highest expression of feature or state have also been revealed.

Key words: phraseological unit, dialectal language, dialect, component.

Отримано: 29.02.2018 р.